

חבל נחלתו

"אמר להם בדרכי עכו"ם יש נמוסים הרבה ואין כלם מתקבצין בבית אחד, ואנו אין לנו אלא ה' אחד, ותורה אחת, ומשפט אחד, ומזבח אחד וכהן גדול אחד, ובהמ"ק אחד..."
תנחומא (פר' קרח סי' ה')

סימן א

ברוב עם הדרת מלך

שאלה

ישוב ובו כמאה משפחות ולהם בית כנסת אחד, ורוב התפילות מתפללים יחד עפ"י סדרים שהעמידו להם. האם מותרים להתפלג לכמה מניינים באותה שעה לצורך "ארציט" או לתפילה יותר זריזה וכד'?

תשובה

א. כתב בפרקי משה (אלמושינו) על אבות (פ"ב מ"ד):
"הלל אומר אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמן בעצמך עד יום מותך וכו'. הנה מסדר המשנה אחר שהביא דברי רבן גמליאל, שאמר, שהדרך ארץ היא מיפה את התורה, באומרו יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, כמו שביארנו, סמך לזה מאמר הלל הזקן שהוא מסכים עמו מכל צד, בתתו סדרים ישרים ויקרים, לקיום והתאחדות הקבוץ המדיני וההישרה ללמוד התורה. והנה גם כן הוא מסכים למאמרו שקדם בפרק הקודם, באומרו אוהב שלום ורודף שלום וכו', כי מלבד מה שביארנו שראוי לאדם שיאהב השלום וירדוף אותו, והשלום הנז' שם, הוא התאחדות החומר והצורה, הנה בכלל זה ירצה ההתאחדות באישי הקבוץ, כי בהצמדס יחד יגדל כח

השלמות ביתר שאת, הן בעניני התפלות הן אל כביר לא ימאס, הן בעניני הצדקות ועשיית המצוות ברוב עם הדרת מלך, הן בעניני המסים והארנוניות, כי אם יפלו, האחד יקים את חבירו, על כן הזהיר בפרק הזה, שלא יפרוש היחיד מהצבור, שהם הרבים, כי אם יתפלל יחידי, אולי לא יכוין בתפלתו, או יבא לידי עון אשר חטא ולא תהיה תפלתו נשמעת. אמנם בהיותו עם הצבור, תפלת הצבור נשמעת, על כן אמר ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, והוא טעם למ"ש אל תפרוש מן הצבור, כלומר, לא תאמן בעצמך באומרך שאתה לבדך תתפלל ותהיה תפלתך מקובלת, וכן בשאר הדברים, לא תדמה ולא תחשוב שכדאי אתה לשלא תבא תקלה על ידך, כי אין ראוי שיאמין האדם בצדקתו עד יום מותו, כי היצר הרע צופה לצדיק ומבקש להמיתו וכו'".

ונראה שכמה סיבות לכך שצריכים להתפלל יחדיו ואינם יכולים לפרוש ולעשות מניין נוסף או לפתוח בית כנסת נוסף.

ב. הטעם הראשון מצד עצם ההשתתפות עם הציבור. נאמר בתוספתא בבא מציעא (פ"א הכ"א): "כופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת ולקנות

חבל נחלתו

להן ספר תורה ונביאים"...

ונפסק כן להלכה ברמב"ם (הל' שכנים פ"ו ה"א), ובטור (ח"מ סי' קסג) ובשו"ע (או"ח סי' קנ ס"א; ח"מ סי' קסג ס"א).

משמעות ההלכה שהציבור כופה כל יחיד להשתתף ממונית בבניית בית כנסת ושאר הכלים הנצרכים לבית כנסת. ונראה לענ"ד שה"ה כאן, יש מעין כפיה של השתתפות עם הציבור להיות שותף בפועל ולא להתפלג ממנו. ואין היחידים יכולים להפריש עצמם מן הציבור (אא"כ במקרים מיוחדים שיבוארו להלן) ולהתפלל במניין נפרד.

פסק בשו"ת הריב"ש (סי' תקיח): "מענת הוסר התמיד, היה כפר נפשותינו, לכלה הפשע, ולהתם חטאת בעבודותינו, לא עזבנו אלהינו. השאיר לנו אחריו, ברכה: עבודה שבלב: זו תפלה. ומענת גלה כבוד, מבית קדשנו ותפארתנו, הנה בית תפלה יקרא: מקדש מעט. ונאספו שמה, נדיבי עמים: עם אלהי אברהם, לתת כבוד לשמו, ונקדש בכבודו. לקיים מה שנאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל. ועתה, הוגד לי ושמעתי: יש ביניכם, קצת אנשים: אחרי בצעם, לבם הולך. משכימי בבקר, שואגים לטרף, יסובו עיר למלאכתם, ולא יתנו לב ללכת בית התפלה, לקבל עליהם עול מלכות שמים, בתוך אחיהם. ולבקש מאל, אכלם. ובסתם, נתפרדה חבילה, ואין די י', הצריכין לכל דבר שבקדושה. שוא להם, משכימי קום! שמו בשר זרועם; ומה, יסור לבם. ואולי הם שוגגים בזה: נדמו, מבלי הדעת. ולכן, תזהירו בהם, והודיעום מ"ש ז"ל (ברכות י'): **אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת** וכו'. אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין (מסכת ברכות ח'). וכן אמרו ז"ל (שם

מסכת ברכות): **אין הקדוש ב"ה מואס בתפלתן של רבים**. וכן אמרו (מסכת ברכות): **כל מי שיש בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס שם להתפלל, נקרא: שכן רע**. שנאמר: כה אמר ה': על כל שכני הרעים. ואין צריך לומר: באלו שהם צריכין להשלים לעשרה. ומדעתי: ישמעו לכם. כי מי שעמדו אבותיו על הר סיני, והוא מזרע אברהם, לא ירים ראש כנגד הרבים, בדבר כזה. חלילה! ושימו קנס ביניכם, מפשוט או ב' פשוטים: למי שלא יהיה בכל יום, בבית הכנסת, בשעת הנץ החמה. למען יהי' כל אחד ואחד, וריו להיות שם ושומע לי: ישכון בטח, ושאנן, מפחד רעה. ושלום לכם". וכ"פ הרמ"א (או"ח סי' נה סכ"ב).

דברי הריב"ש מדברים בעד עצמם. ואמנם השאלה שלפנינו אינה ביחידים אלא בעשרה שעושים מניין לעצמם, אולם אף זאת מן הראוי עפ"י דברי הריב"ש שלא לעשות שהרי מקום התפילה הוא בבית הכנסת עם כל הציבור.

וכן כתב בערוך השולחן (או"ח סי' צ סט"ז): "כתב הרמב"ם ריש פ"ח תפלת הצבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהם חוטאים אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור ולעולם ישכים אדם עצמו ויעריב לבהכ"נ **שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבהכ"נ** וכל מי שיש לו בהכ"נ בעירו ואינו נכנס להתפלל בו נקרא שכן רע דכתיב (ירמיה יב, יד) כה אמר ה' על כל שכני הרעים וגו' הנני נותשם מעל אדמתם וגורם גלות לו ולבניו כן אמרו חז"ל בברכות (ה'). והוא מדה כנגד מדה הוא לא רצה לילך הליכה קרובה ילך הליכה רחוקה ואם יש שני בתי כנסיות בעיר

מתאר מקרה של מחלוקת בקהילה שחלקה טענו שהם 'קפויסיין' ונפרדו מהציבור כולו שהוא קהילת ה'תונסיין' והדבר נוגע הן לתפילה הן למסים.

ועונה הרדב"ז: "וראיתי להרחיב הדבור בכל הפרטים מפני שהם דברים נוהגים תמיד".... בתחילה הוא פותח שאין לאדם להתפלל מתוך מריבה וכעס ועל כן יתפלל רק במקום שלבו חפץ. וממשיך: "זוהו הטעם בעצמו בתפלה כי בהביט האדם אל אוהביו או לקרוביו או לרבו או למי שדעתו נוחה תתעורר נפשו אל הכוונה השלימה ונתוסף עליו רוח ממרום וזה דבר שהשכל מורה עליו וההפך הפך".

ומוסיף: "וא"ת הא אמרינן דאינו דומה קלוס המלך והדרתו במתקלס באנשים מרובים לקלוס שהוא מתקלס באנשים מעטים והכי אמרינן לענין מגלה והלל וברכות ולענין תפלה, וקרא כתיב ברוב עם הדרת מלך וכתיב נמי הן אל כביר לא ימאס ובשלמא יחיד ההולך להתפלל בבית הכנסת אחרת הרי נתוסף על אותו הקהל ואיכא הכי ברוב עם, אבל צבור המתחלק אנ"פ שהם רשאים הואיל ואיכא עדה בכל אחד מהם מ"מ לא יפה עושין דברוב עם הדרת מלך וכדכתיבנא. הא לא קשיא דכיון שהם לבות חלוקים אין קלוסן עולה יפה ולפיכך נהגו בכל גלילות ישראל שכל בני עיר ולשון אחד עושין להם קהל בפני עצמו ולא יתערבו עם אנשי עיר ולשון אחר ולא היה אחד מהרבנים שמיחה בידם כי בחלוק המקומות והלשוניות יתחלקו הלבבות ואין קלוסן עולה יפה ובהיותם כולם בני עיר אחת ולשון אחד יהיה השלום מתוך ביניהם לפי שכל אחד מכיר מקומו וערכו"....

היינו, במקום שהמנהגים חלוקים ואינם

יש יותר שכר לההולך להרחוקה דמשלמים לו שכר פסיעות (סוטה כ"ב). ובמקום שיש יותר אנשים הוה מצוה ביותר דברוב עם הדרת מלך. מיהו אם שם מדברים בעת התפלה מוטב יותר להתפלל במנין קטן במקום שאין מדברים [עבאה"ט סקי"א בשם הרדב"ז דהיושב בבית האסורים ונתנו לו רשות פעם אחד להתפלל עם הצבור לא יחמיץ המצוה ויתפלל מיד ע"ש וכן עיקר והח"צ הקשה עליו ואינה קושיא ע"ש ודר"ק].

ג. ביצירת מניין 'פרטי' ישנה פרישה מן הציבור, וכך פסק בספר האורה (ח"ב [נט]): "הלל ביחיד אסור לברך עליו לפניו ולאחריו בימים שאין גומדין בהן את ההלל, שהרי בצבור אינו אלא מנהגא דעלמא וציבור הוא דעבדו מנהג אבותיהם אבל ביחידים אין זכר למנהג נוהג בהן, ואפילו עשרה שפרשו מן הציבור שמתפללין אחורי בית הכנסת לעצמן, הרי הן כיחידין, שלא היו באסיפת הכניסה ואין להן תורת מנהג לעשות אלא בשנים ושלשה הם לצורך כך שלא נאמר זכר למנהג אלא בכנופיא של אותה העיר כשהן באגודה שלהן, ואפילו לקרותו בלא ברכה אינו צריכין, ומעשה בא על ידו להלך להתפלל בבית אבל בראש חודש, ורצו המניין לקרות את ההלל והורה רבי הלכה למעשה דלא צריך, דעשרה שפרשו מן הציבור היו, ועשרה שפירשו מן הציבור הרי הן כיחידין".

דברי רש"י מדברים על ראש חודש, אבל מלמדים על כל יום וכל תפילה בציבור, שהציבור נחשב דוקא בבית כנסת ולא סמוך לו או אפילו בבית אבלים. וכך דברי מחזור ויטרי (סי' רמא).

ד. בשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תעב [תתקי])

חבל נחלתו

"שאלתם צבור דמצלו תפילת ערבית וק"ש קודם צאת הכוכבים ולא יכיל איניש לעכבינהו דכמה קהלות אקילו על נפשייהו בכך ומצלו קודם צאת הכוכבים איזה מהם עדיף דליצלי איניש בהדי צבורא י"ח ברכות **משום ברוב עם הדרת מלך** ושביק ק"ש וברכות שלפניה ושלאחריה עד צאת הכוכבים או לעכובי עד צאת הכוכבים ומתפלל ביחיד וסומך גאולה לתפילה כר' יוחנן (ברכות ד' ב). רבנן דארץ ישראל הכי עבדין מצלו של ערבית ובתור הכי לזמן ק"ש קרו ולא אכפת להו למסמך גאולה לתפילה בערבית. ואנחנא הכי חזינן דק"ש בעונתה טפי עדיף וסימן לדבר צאת הכוכבים הוא דאורייתא וטפי עדיף מלמסמך גאולה לתפילה היכא דלא אפשר. ואי חזי איניש לצלווי ראשונה דבהדי צבורא רשות ושנייה חובה שפיר דמי".

היינו, רבנן של א"י העדיפו לקרוא ק"ש שלא בזמנה ובלבד **שיקרא עם הציבור**. רה"ג כותב שק"ש בעונתה עדיפה ויקרא ביחידות ואע"פ שאינו סומך בכך גאולה לתפילה. ומוסיף שמותר להתפלל עם הציבור ראשונה רשות ושניה חובה, ומשמע שאז יקרא ק"ש בזמנה ויסמוך גאולה לתפילה ויתפלל תפילת ערבית. תשובה זו מופיעה אף בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' עו), בשבולי הלקט (ענין תפילה סי' מח) ובספר כלבו (סי' כח).

למדנו מדברי רה"ג את חשיבות התפילה בציבור ואע"פ שיהיה ציבור אף בלעדיו. וכך כתב הראב"ן (שו"ת בתחילת הספר, סי' סא) בענין ברוב עם: "ועוד **משו"ה תוקעין סמוך לקריאת התורה משום ברוב עם הדרת מלך, ובקריאת התורה כל הציבור בבהכ"נ והם עיקר התקיעה**, אבל אם היו תוקעין

יכולים להשוות מנהגיהם, כאן ניתן להיחלק לפי מוצא המתפללים.

ומוסיף ודן שהקהל יכול להחליט שהציבור המתפלל בבית כנסת לא יעבור לביכ"נ אחר מצד תקנת עניייהם. וממשיך: "וכל זה בזמן שכולם לב אחד הוא שקילוטן **עולה יפה**. אבל אם חלק לבם יותר טוב הוא שיתפללו כל כת לעצמה ולא שייך הכא לא חזקתו ולא חזקת אבותיו כדכתיבנא. ולא תטעה בדברי לומר שאני סובר שהחלוקה טובה חז"ל דקרא כתיב: צבור עצבים אפרים הנח לו, חלק לבם עתה יאשמו וגו' **אלא צריך להשתדל שיהיו לב אחד לאביהם שבשמים** ואם אי אפשר אלא שתמיד הם מתקוטטין והם במחלוקת דחה הרע במיעוטו". ומאריך בהמשך בענייני המסים והצדקה.

למדנו מדברי הרדב"ז שקהילה אחת אין לה להתחלק בתפילותיה ולבנות לה בתי כנסת שונים אלא אם כן יש מחלוקת בין הקהילות השוכנות במקום ואינם יכולים להשוות דעותיהם. והו"ד הרדב"ז במשנה ברורה (סי' קנ"ט ס"ב).

ובשער הצינן (סי' קנ"ט ס"ג) כתב: "משום דברב עם הדרת מלך ועוד שעל ידי התחלוקת באים כמה מכשולים והזקות לצדקות וללמוד תורה בצבור וכהאי גוונא". ובמגן אברהם (סי' קנד"ט ס"ג) כתב: "המעכב לבנות בה"כ אפי' יש בה"כ אחרת בעיר מונע הרבים מלעשות מצוה (ריב"ש רל"א ורל"ג ר"י הלוי מ"ד מ"ה) ומדברי הרא"ם ז"ל א"א נ"ג **נראה שס"ל דאם הבי"ה מכילה אותם אסורים ליפרד וכ"כ במשפטי שמואל סי' מ"א**, ועיין בהר"ש הלוי סימן ה".

ה. בתשובות הגאונים (מוסאפיה [ליק] סי' עח) הובאה תשובה מרב האי גאון:

לשמוע קדיש וברכו אפ"ה תפלת צבור עדיף [פמ"ג]. ועיקר תפלה בצבור הוא תפלת י"ח דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע קדיש וקדושה וברכו ולכן אינם מקפידין רק שיהיו י' בבהכ"נ וזהו טעות ולכן חוב על האדם למהר לבוא לבהכ"נ כדי שיגיע להתפלל י"ח בצבור [ח"א]. מי שהולך בשבת ויו"ט בהשכמה להתפלל במנין עשרה כי רוב צבור מאחרים תפלתם ובאותו מנין מתפללים גם תפלת מוסף תיכף אחר תפלת שחרית ויש זמן אח"כ לילך לבהכ"נ **יותר טוב לילך להתפלל מוסף עם הצבור בבהכ"נ דברוב עם הדרת מלך** כ"כ בתשובת יד אליהו סימן מ"ב ודוקא אם מקום מיוחד לתפלתו הוא בבהכ"נ אבל אם אין מקומו מיוחד להתפלל בבהכ"נ טוב יותר שיתפלל כל התפלה במקום אחד..."

וכך פסק בשולחן ערוך (או"ח סי' תרפז סי"ב): "מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר לשאר מצות של תורה שכולם נדחים מפני מקרא מגילה".

ובאר המשנה ברורה (ס"ק ז): "מבטלים ת"ת וכו' – ר"ל אף דת"ת שקול כנגד כל המצות ואפילו היתה ת"ת של חבורה גדולה של ק' אנשים שלומדים באיזה בית אפ"ה צריך לבטל ולילך לקרותה בצבור משום ברב עם הדרת מלך. וכתב הח"א מ"מ מי שמתפלל כל השנה בקביעות במנין המיוחד לו להתפלל שם א"צ לילך לבהכ"נ".

מדבריהם למדנו שאע"פ שיש טעמים העדיפים על "ברוב עם" וכו' בכ"ז בד"כ טעם ברוב עם מכריע שלא לפלג את הציבור אפילו למניין נוסף וכד'.

ז. בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' ל)

עיקר התקיעה מעומד בתפילת המוספין לא היו שם רוב עם לפי שיוצאין ונכנסין, אבל בס"ת אין יוצאין".

ובספר המנהגים (טירנא, הגהות המנהגים, מנהג של יום חול אות י): "מי שהתפלל ואח"כ בא אצל צבור ומצאם מתפללים **מתפלל עמהם שנית**, ואין משום ברכה לבטלה מאחר [שהתפלה] **שמתפלל עם הצבור היא יותר מקובלת והטעם משום ברוב עם הדרת מלך** (גליון), וכל שכן אם ספק לו שהתפלל, סמ"ג (שם)".

ו. פסק השולחן ערוך (או"ח סי' צ ס"ט): "ישתדל אדם להתפלל בב"ה עם הציבור...".
ובאר המגן אברהם (שם ס"ק טו): "אע"פ שיכול להתפלל בביתו ב' מ"מ ברוב עם הדרת מלך עסי"ח וס"ט תר"ק".

ובשולחן ערוך הרב (או"ח סי' צ ס"י) כתב: "לעולם ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור ואף על פי שיכול להתפלל בביתו בעשרה מכל מקום ברוב עם הדרת מלך וגם אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם (תהא תפלה) דהיינו בבית הכנסת ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימות קול ערב שם תהא התפלה נשמעת".

והמשנה ברורה (סי' צ ס"ק כח) הרחיב: "עם הצבור – מפני שאין הקב"ה מואס בתפלת הצבור ואפילו היה בהם חוטאים לא ימנע מלהתפלל עמהם. אם יש לו שתי בתי כנסיות ואחד יש בו ברוב עם – מצוה להתפלל בו יותר. כתבו האחרונים דאם יש בבהכ"נ של רוב עם רוב בלבול ואין אדם שומע לא תפלה ולא קה"ת מוטב להתפלל בביתו בעשרה. ובהכ"נ ביחיד ובביתו בעשרה תפלת צבור עדיף ואפילו יכול

חבל נחלתו

דן: "האם תפילה ברוב עם עדיפא משיתחלקו ב' בעלי יארצייט בב' מקומות". ובתחילה הביא ראיה של'ברוב עם' אין שיעור מלמעלה וע"כ אין יכול לטעון כבר יש במקום הציבור כדי מניין וכד' וע"כ מניין נוסף יכול לפרוש, אולם מסקנתו היא שאם אין 'עלית מדרגה' בקיום המצוה יכולים להחלק ואין חשיבות שאלה בבית כנסת ואלה בחדר צדדי וכד'. ולכן יכולים אבלים לעשות כל אחד מניין לעצמו. ולדעתי הפריז על המידה וכש"כ בבית כנסת שיש בו זמני תפילה קבועים, אין להיחלק לצורך קדישין או בעלי תפילות. וצריכים להתפלל כולם יחדיו. ועכ"פ לגבי שאלה דילן ליסד מניינים זריזים שלא ישתתפו עם הקהל בתפילותיהם נראה שאף הוא יסכים שאסור להיחלק.

ה. וכן כתב בשו"ת שמחת כהן (או"ח סי' מה) בענין המעוניינים להקים בתי כנסיות בבתיהם: "ולפ"ז בנ"ד הרי תרוייהו איתנהו שאין להם שום סיבה לצאת ולהפרד מביהכ"נ הישן, ואם כוונתם לשם מצוה שרוצים לעשות ביהכ"נ בביתם כבר נתבאר דביהכ"נ דיחיד כה"ג גריעא טובא, ובפרט דנראים הדברים שאין כוונתם רק בשביל קטטות ומריבות שאירעו להם עם בני ביהכ"נ הישן והא גרע טפי וכמ"ש הרא"ם ודעמיה דבשביל חילוקי דעות ראוי לקיים מאמר הכתוב אחרי רבים להטות ולא להפרד מפני זה וחוששני להם מלשון הזוה"ק סדר בראשית דף כ"ה ע"ב והעתיקו מהרז"פ ז"ל בקונט' שבס' נדיב לב וז"ל מינא תליתאה עלייהו אתמר המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם ואינון מסטרא דאלין דאתמר בהון הבה נבנה לנו עיר ונעשה לנו שם ובנין בתי כנסיות ומדרשות

ושריין בהון ס"ת ועטרה על רישוי ולא לשמה דה' אלא למעבד לון שם הה"ד ונעשה לנו שם וסט"א מתגברין על ישראל דאינון כעפרא דארעא וגזלין לון ואתברת עבידתא ועלייהו אתמר והמים גברו וכי' ע"ש. ובפרט שיוצא מזה כמה מכשולים שפרטם מהרז"פ ז"ל בתשו' הנז' ולפעמים יהיה המקום אינו נקי מטנופת וריח רע... **וחוץ מכל החששות והמכשולים היוצאים מזה על כלם מה שגורמים היוזק לביהכ"נ הישן המקודש זה מאות שנים** וכן מה שמתפללים ביום שב"ק באשמורת הבוקר ובמהירות וכפי הנשמע שאינם שומרים בדיוק הסכמת הב"ד יצ"ו שלא יתחיל החזן לומר נשמת עד אחר זריחת השמש... ואף אם אמור יאמר ראובן זה שהוא לא ישתדל אצל אחרים להתפלל אצלו וכיוצא בזה לעולם ואף אם אפשר לסמוך על דבריו אך מי יודע מי יבא אחריו, ואם יבטיח, ואם אפשר לסמוך ע"ד, וגם באמת יש לראות את הנולד שימשך מזה היוזק וקלקול כללי שברוב ימים יתרבו בתי כנסיות של יחידיים כאלה שיש להם בעלים וקרובים, ועי"ז ממילא יתבטלו בתי כנסיות של ראשונים כמלאכים..."

ועי"ע שו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' כח).
וכן מצאתי שכתב בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' לו): "ועוד נראה דגבי ציבור להתפלל. אם לא יהי' טעם הגון שראוי לחלק הציבור לחצי ודאי אין נכון לעשות כן, וברב עם הדרת מלך כתיב".

וכן בשו"ת שרידי אש (ח"א סי' כא): "ועוד, שמצוה להתפלל בביהכ"נ קבוע לרבים, משום ברוב עם הדרת מלך, כמ"ש הר"ן בפ"א דמגילה, שכהנים בעבודתם בטלים לשמוע מקרא מגילה, דאנע"ג שיש ביניהם י' ויכולים לקרוא המגילה בי, מ"מ

חבל נחלתו

מסקנה

קהילה החיה בשלום אלו עם אלו אין להם להתפלג ולעשות מניינים נפרדים, פרט למניין של אבלים בביתם (ועי' בספרי ח"ג סי' ד, מה יעשו אם בגלל המניין בבית האבלים לא יהיה מניין בבית הכנסת).

ברוב עם הדרת מלך. ולא דווקא לענין מגילה דבעינן פרסומא ניסא, אלא ה"ה גבי תפילה (גם לענין ברכת המזון דנזדמנו עשרים, מצוה שלא לחלק לשתי כתות, משום ברוב עם הדרת מלך. עי' שו"ע או"ח), כמ"ש הראנ"ח ח"ב סי' ע' בד"ה אמנם, עי"ש".

סימן ב

חרש שלמדוהו לדבר

שאלה

חרש שלמדוהו לדבר האם חייב במצוות וקידושו קידושין וגיטו גט, והאם יכול להוציא אחרים ידי חובתם?

תשובה

א. במשנה במסכת תרומות (פ"א מ"א): "חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה: החרש..."

ובמשנה הבאה: "חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרום תרומתו תרומה, חרש שדברו בו חכמים בכל מקום¹ שאינו לא שומע ולא מדבר".

ופרש הרמב"ם (בפי' המשנה): "חרש בלשונינו הוא שאינו שומע, וקראו חכמים עליהם השלום למי שלא שומע ולא מדבר חרש, לפי שסיבת האלמות היא יְרֻשָׁוּת שנפגע בה הילד במעי אמו וגורמת לו שלא

ישמע איך מדברים, וכבר נתבאר זה בספר השאלות הטבעיות, ולפיכך קראו את האלם על שם גורם האלמות. ודע שאם נתחרש האדם אחרי שהיה שומע, או נאלם אחרי שהיה מדבר, הרי זה לא יתרום לכתחלה".
ב. פרש ר' עובדיה מברטנורא: "לא יתרום - לכתחלה דצריך להשמיע לאזנו כשיברך".

אולם הריב"ם כתב: "חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרום תרומתו תרומה. גרסי' הא מני ר' יוסי היא, דאמ' לא יצא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו ר' יוסי אומר לא יצא, והתם בקרית שמע דאוריתא לא יצא אבל בתרומה דרבנן תרומתו תרומה".

היינו לפי ר' יוסי כל שאינו משמיע לאזניו לא יצא י"ח ק"ש מן התורה וכיון שהוא חרש אע"פ שיודע לדבר לא יצא. ולמד זאת הריב"ם לגבי כל מצוות

1. הריב"ם עיר: "חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדבר. לאו כלל הוא, דהא בחגיגה תני חרש סתם, ונכלל בו בין שומע ולא מדבר בין מדבר ואינו שומע, וכן ביבמות שנינו החרש שנחלץ וכו', ונכלל ואפי' שומע ואינו מדבר, והטעם לפי שאינו באמר ואמרה". וכ"כ הרע"ב, אולם אין עניין זה מעניין השאלה.